

УЧЕБНИ ПОСОБИЯ ЗА ПРЕПОДАВАНЕ НА КИТАЙСКИ ЕЗИК ЗА БЪЛГАРИ – СЪСТАВИТЕЛСТВО, ПРЕВОД, АДАПТАЦИЯ

Антония Цанкова

Софийски университет, България

CHINESE LANGUAGE TEACHING MATERIALS FOR BULGARIANS: COMPILING, TRANSLATION, ADAPTATION

Antonia Tsankova¹

Sofia University, Bulgaria

Abstract: The paper presents an overview of the development of the Chinese teaching materials for Bulgarian learners that were compiled starting with the first Chinese textbook for Bulgarians, published in 1954, and going on until the latest published books of the “Discover China” series in 2021. The teaching materials – student’s books, workbooks, textbooks for reading Chinese and all kinds of dictionaries are described with a focus on their main features. Summarizing the characteristics of the Chinese language teaching materials for Bulgarians, we can observe three main types of resources – there are materials originally designed for Bulgarian learners; materials for foreign learners of Chinese translated directly into Bulgarian; and books that are translated, revised and adapted for the local students and teaching practices. The presented historical overview of the teaching resources reflects the evolution of the teaching methodology and practice from focusing mainly on receptive activities, especially text reading and vocabulary

¹ Assoc. Prof. Antonia Tsankova, PhD, lecturer in Practical Chinese language, Chinese linguistics, Consecutive and Simultaneous Translation from/into Chinese at “St. Kliment Ohridski” University of Sofia, Bulgaria. Head of the Chinese Studies Department at Sofia University (since 2018). Research field: Modern Chinese grammar, Functional linguistics, Semantics and pragmatics, Teaching Chinese as a second language. Author of the monographic work “Morphological system of Modern Chinese Language – Parts of Speech and Functional-Semantic Categories”, Sofia 2017; “Discover China” (Bulgarian Edition) Chinese language teaching series – Student’s Book and Workbook 1 – 3, Bulgarian translation and editing, Sofia 2019 – 2021. E-mail: a.tsankova@uni-sofia.bg.

learning to increasingly communicative activities based on oral and written speech production.

Keywords: Chinese teaching materials; Bulgarian learners; second language teaching; international sinology

Локализацията на учебните пособия за преподаване на втори език винаги е била важен фактор за ефективността на чуждоезиковото обучение. Тя е насочена към създаване или адаптиране на учебни материали с необходимите пояснения на достъпния първи език на целевата група учащи, в съответствие със специфичния социокултурен контекст, образователни традиции и фоновите езикови знания в страната на обучение.

Преподаването на китайски език в България започва от началото на 50-те години на миналия век под формата на избираеми езикови курсове в СУ „Св. Климент Охридски“. Още в самото начало следва да подчертаем забележителния факт, че първият преподавател по китайски език в Софийския университет е известният лингвист и професор от Пекинския университет – проф. Джу Дъси (朱德熙), който фактически се явява и основател на българската китаистична школа. През септември 1952 г. проф. Джу Дъси е назначен за преподавател по китайски език в Софийския университет, а през февруари 1953 г. са открити първите курсове по китайски език в България, водени съвместно от проф. Джу Дъси и неговата асистентка Джан Сунфън – Канети (张荪芬). Така Софийският университет се превръща в една от първите образователни институции в Източна Европа, които въвеждат преподаването на китайски език в периода след създаването на Китайската народна република по силата на двустранно споразумение между министерствата на образованието и науката на двете страни за осъществяване на академично и научноизследователско сътрудничество и обмен на преподаватели и студенти (Dong 2005, 13 – 15).

Първият учебник за преподаване на китайски език (汉语教科书) за българи е съставен от проф. Джу Дъси и Джан Сунфън в началото на 1953 г. и издаден от Държавно издателство „Наука и изкуство“, серия „Университетска литература“ (Джу, Джан 1954). Създаването на такъв тип учебно пособие извън Китай по онова време представлява наистина изключително трудна и новаторска задача, тъй като референтни материали за преподаване на китайски език като чужд в световен план са изключително рядкост, а в България все още няма достъпни материали на китайски език, които да бъдат използвани като основа за съставяне на учебни пособия. Двамата китайски педагози по онова време поръчват и доставят от Китай основно чрез лични контакти учебни материали и сборници с литературни произведения, предназначени за ученици в начални и средни училища

в Китай, както и книги и сборници с китайска детска литература. Те подбират достъпни разкази, съчинения, приказки, романи, публицистични статии и други, след което в съответствие с нуждите на преподаването на китайски като втори език извършват необходимата обработка и адаптация на текстовите материали, а също така добавят специфично езиково съдържание, свързано с българската социокултурна среда и традиции в чуждоезиковото обучение (Dong 2005, 133–134). Освен съответните текстови материали учебникът съдържа общо въведение в системата на китайския език, систематизирано по уроци методическо описание на фонетичната, графичната и граматичната система на езика, както и речник на новите думи и бележки към текстовите материали. Прави впечатление, че в първото издание на учебника от 1954 г. първите пет урока представляват изцяло уводен и фонетичен курс, въвеждащ правилата на китайската фонетика и прилагането на фонетичната транскрипция джуин фухао (注音符号), която се използва като официална транскрипция на китайския език до въвеждането на латинизираната транскрипционна система *пинин* (през 1958 г.), придружен с фонетични упражнения, а също и кратко представяне на китайската йероглифна писменост. Структурата на последващата, основна част от урочните единици, включва следните компоненти за всеки урок: 1) подробно и методически разпределено граматично описание; 2) речник на новите думи към съответния урок; 3) текст на китайски език; 4) пояснения към текста (когато е необходимо). Цялото обяснително съдържание на учебника е представено на български език с достъпна терминология и основавайки се на категории и понятия, възприети в българското езикознание.

Учебникът по китайски език (汉语教科书) е не само първото в историята пособие за преподаване на китайски език за българи, но и най-дълго използваното в практиката на обучение. То претърпява две преработени издания, осъществени от Джан Сунфън и публикувани от Издателството на Софийския университет през 1958 г. и 1981 г. Така чрез своите преработени издания учебникът продължава да се използва в преподавателската практика до създаването на специалност „Китаистика“ като бакалавърска и магистърска програма в СУ „Св. Климент Охридски“ през 1991 г.

Интересно е да се отбележи, че ръкописът на първото издание на този учебник, съставен от проф. Джу Дъси, е бил съхраняван като ценен справочник по преподаване на китайски език в Отдела за специализирани курсове по китайски език за чуждестранни студенти на Пекиния университет (北京大学外国留学生中国语文专修班).

Първият китайско-български речник е тематичен речник, съставен от Джан Сунфън и публикуван от Издателството на Софийския универ-

ситет през 1969 г. (Джан 1969). В речника са представени около 15 000 отделни думи, свободни и устойчиви словосъчетания, изречения и др. По този начин е представено не само значението на отделните думи, но и конкретната им употреба в комплекс от логически свързани изрази, фразеологизми и цели изречения. Транскрипцията на разработените в речника лексикални единици на китайски език е представена чрез въведената през 1958 г. латинизирана транскрипционна система *пинин*. Освен тематичните раздели с разработени речникови статии изданието е снабдено с подробно приложение, включващо общо описание на фонетичната, лексикалната и граматичната система на китайския език (Джан 1969, 525 – 560). По думите на автора в предговора на речника, приложението е разработено с оглед на практическото използване на речника от българските студенти (Джан 1969, 2). Пособието е снабдено и с азбучен регистър на българските думи, което позволява търсене на думите не само по тематичен, но и на азбучен принцип.

По-късно, през 1978 г., Джан Сунфън публикува и кратък китайско-български речник (汉语保常用词汇), издаден от Издателство на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и предназначен главно за изучаващи китайски език в България (Джан 1978). Той съдържа 3500 китайски йероглифа и образувани от тях около 13 000 най-често използвани думи и изрази. Подредбата на йероглифите в речника е по азбучен ред според китайската фонетична транскрипция *пинин*. Речникът разполага с няколко приложения, включващи таблица на китайската фонетична азбука с български съответствия; фонетичен указател; йероглифичен указател, в който йероглифите са подредени по брой на чертите на изписване, също така и упътване за използването му; списък на най-новите опростени йероглифи в проекта, публикуван на 20.03.1977 г. Като първи в историята китайско-български речник за определен период учебното пособие предоставя ценен ресурс за преподаване и изучаване на китайски език в България.

Друго ценно учебно пособие от ранния период на преподаване на китайски език в България е сборникът с текстове за четене на китайски език (汉语读本), съставен също от Джан Сунфън и издаден от Издателство на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 1971 г. Сборникът се състои от две части и приложение. Първата част съдържа текстове от фолклорни жанрове (гатанки, поговорки, народни приказки), легенди, разкази, стихотворения; втората част съдържа текстове от различни области на науката: география, история, биология, химия, медицина, селско стопанство, технологии, философия, информационни и публицистични текстове, както и откъси от съвременна художествена литература и ки-

тайска класическа литература. Последната част на сборника е справочен китайско-български речник, съдържащ всички думи, които се използват в текстовете (Джан 1971).

В периода след създаването на специалност „Китаистика“ в СУ „Св. Климент Охридски“ през 1991 г., за преподаването на китайски език в България започват да се прилагат различни видове учебници и учебни материали, публикувани в Китай за чуждестранни студенти. Впоследствие специалности с преподаване на китайски като втори език се откриват и във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Русенския университет „Ангел Кънчев“, Югозападния университет „Неофит Рилски“, въвеждат се и програми за преподаване на китайски език във все по-голям брой училища в цялата страна.

С развитието на преподаването на китайски език в началното и средното образование необходимостта от учебни материали на български език става все по-належаща особено като се има предвид, че учещите в ранна училищна възраст срещат сериозни затруднения при изучаването на китайски език през друг чужд език (обикновено английски), което, разбира се, представлява и голямо предизвикателство за учителите на тази възрастова група.

За да се преодолеят тези трудности, в периода около 2010 г. на български език са преведени редица учебни материали за ученици в ранна училищна възраст и общообразователни материали за изучаване на китайски като втори език, публикувани в Китай. Преведените серии включват основно следните материали:

- 汉语乐园系列教材(保文版) „Забавният свят на китайския – интерактивен метод за изучаване на китайски език“ (издание на български език), Beijing Language and Culture University Press, 2009;
- 快乐汉语系列教材(保文版), People's Education Press, 2010 (издание на български език);
- 跟我学汉语系列教材(保文版) „Учете китайски с мен“ (издание на български език), People's Education Press, 2010;
- 当代中文系列教材(保文版) „Съвременен китайски език“ (издание на български език), Sinolingua & New World Press, 2010;
- 每日汉语系列教材(保文版) „Китайски език за всеки ден“ (издание на български език), China Radio International Press.

Нов вид учебно пособие за преподаване на китайски език е българското издание „Да открием Китай“ (走遍中国). То представлява адаптирана и допълнена версия на серията учебни пособия „Discover China“, издадена от издателство „Изток – Запад“ от 2019 г. до 2021 г., по лиценз

на Foreign Language Teaching and Research Press и Macmillan Publishers Ltd. Към момента са публикувани първите три (от общо четири) части от поредицата. В българското издание е направена адаптация в представянето на новата лексика и граматичните правила. Изданието е допълнено със специално разработен уводен курс, който въвежда постепенно и отработва чрез практически упражнения фонетиката и йероглификата на китайския език, като по този начин създава стабилна основа за надграждане на най-важните езикови умения в началния етап на обучение.

Учебното пособие има комплексен характер и е насочено към паралелното развиване на рецептивните и продуктивни умения на слушане, четене, писане и говорене, като материалът и упражненията, свързани с различните езикови умения, са балансирано разпределени в урочните единици и разделите на учебника. Пособието залага изцяло на комуникативния подход в чуждоезиковото обучение, учебните текстове в него са подбрани от напълно реални езикови ситуации и живи форми на устно и писмено общуване. Отличителна характеристика на учебното пособие е индуктивното преподаване на граматиката чрез примери, въз основа на които учащите се опитват сами да направят свои предположения за граматичните правила, като извеждат модели и закономерности от целевите езикови примери. Граматичните правила са описват систематизирано в граматичен справочник като приложение към урочния материал. Към всеки раздел има рубрика „Кът за култура“, в която се представят специфични за Китай културни явления и подпомагат изграждането на връзката между език и култура. Учебното пособие е снабдено с богати онлайн ресурси, които включват помагала на учителя по отделните части на учебника, тестове за оценяване, викторини по отделните раздели и допълнителни листове за упражнения по йероглифика, дават възможност за допълнителни занимания в клас под ръководство на преподавател, както и за самообучение в съответствие с индивидуалния темп на работа на ученика.

След 90-те години на XX век са публикувани два нови речника по български и китайски език. „Българско-китайски речник“ (保加利亚语汉语词典) е съставен от авторски колектив на Пекинския университет за чужди езици и публикуван от издателството Foreign Language Teaching and Research Press (外语教学与研究出版社) през 2007 г. (БКР 2007). Работата по подготовката, съставителството и издаването на речника започва още от 1975 г. и продължава над 30 години до издаването на речника през 2007 г. Речникът се състои от 1412 страници и съдържа общо 60 000 думи, които заедно със своите производни речникови единици достигат до над 80 000 думи, със съответните примери и обяснения на значенията. Речникът отразява период на развитие на българския език и литература, об-

хващаш почти 100 години, т. е. съдържа разговорни и литературни думи и изрази от края на 19-и до края на 20-и век (Lin 2020).

Двупосочният китайско-български речник (汉语小词典/保加利亚语版), издаден от издателство „Изток-Запад“ през 2017 г., е предназначен предимно за учащи с майчин език български, които притежават начални познания по китайски език. Китайско-българската част на речника съдържа около 4000 думи, сред които най-често използваните в Учебната програма на международния Тест за владеене на китайски език (汉语水平考试/HSK) и включени в Списъка на най-често използваните думи в съвременния китайски език (现代汉语常用词表). Българо-китайската част съдържа също около 4000 основни и най-често използвани ключови думи в българския език със съответните им китайски еквиваленти (ДКБР 2017).

Обобщавайки характеристиките на учебните материали по китайски език за носители на българския език, можем да разграничим три основни типа учебни ресурси – първият тип материали са специално разработени с оглед преподаването на китайски език в България; вторият вид са пособията, издадени в Китай като универсални материали за преподаване на китайски като втори език, които впоследствие са директно преведени на български език; третият тип материали са разработени на базата на вече съществуващи учебни пособия, които са преведени, адаптирани и допълнени предвид специфичните лингво-културни особености на целевата група учащи и възприетите преподавателски практики в обучението по китайски език в България.

Представеният исторически преглед на учебните ресурси по китайски език за българи отразява посвоему еволюцията на методологията и практиката в чуждоезиковото обучение, и в преподаването на китайски език в частност, развиващи се от фокусиране главно върху рецептивните дейности, особено четене на текст и изучаване на лексиката и граматиката на езика, към все по-комуникативно насочени дейности, целящи естественото овладяване на всички езикови компетентности, базирани на устната и писмена реч.

Имайки предвид, че учебните материали по китайски език за българските учащи са все още доста голяма рядкост, а и такива материали постоянно се нуждаят от осъвременяване с цел адекватното отразяване на новата лексика и езикови изрази, както и с оглед на прилагането на най-съвременните методи на преподаване, в дадената област на разработване, превод и адаптация на нови материали все още има необходимост да се работи много, за да се отговори на потребностите в преподаването и изучаването на китайски език в България.

Библиография

БКР 2007: Българско-китайски речник. 保加利亚语汉语词典. 北京: 外语教学与研究出版社, 2007 [**BKR 2007:** Balgarsko-kitajski rechnik. Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press, 2007]. ISBN 9787560056951

ДКБР 2017: Двупосочен китайско-български речник. 汉语小词典/保加利亚语版. София: Изток-Запад, 2017 [**DKBR 2017:** Dvuposochen kitajsko-bulgarski rechnik. Sofia: Iztok-Zapad, 2017]. ISBN 978-619-01-0084-3

Джан 1969: Джан, Сунфън. Българско-китайски тематичен речник. 保汉分类词典. София: Софийски университет „Климент Охридски“, 1969 [**Zhang 1969:** Zhang, Sunfen. Balgarsko-kitajski tematichen rechnik. Sofia: Sofia University “Kliment Ohridski”, 1969].

Джан 1971: Джан, Сунфън. Сборник текстове по китайски език. 汉语读本. [**Zhang 1971:** Zhang, Sunfen. Sbornik tekstove po kitajski ezik. Sofia: Sofia University “Kliment Ohridski”, 1971].

Джан 1978: Джан, Сунфън. Кратък китайско-български речник. 汉保常用词汇. София: Софийски университет „Климент Охридски“, 1978 [**Zhang 1978:** Zhang, Sunfen Kratyk kitajsko-balgarski rechnik. Sofia: Sofia University “Kliment Ohridski”, 1978].

Джан 1980: Джан, Сунфън. Учебник по китайски език. 汉语教科书. София: Софийски университет „Климент Охридски“, 1980 [**Zhang 1980:** Zhang, Sunfen. Uchebnik po kitajski ezik. Sofia: Sofia University “Kliment Ohridski” 1980 (Third edition)].

Джу, Джан 1954: Джу, Дъси и Джан, Сунфън. Учебник по китайски език 汉语教科书. София: Наука и изкуство, 1954 [**Zhu, Zhang 1954:** Zhu, Dexi & Zhang, Sunfen Uchebnik po kitajski ezik. Sofia: Nauka i Izkustvo, 1954 (First edition)].

ДОК 2019 – 2021: Да открием Китай. Учебник и работна тетрадка по китайски език (I – III част). Превод, допълнение и адаптация: Цанкова А, Хайн Е, Хъ Дзюлин. София: Изток-Запад, 2019–2021 [**DOC 2019 – 2021:** Discover China. Student’s Book and Workbook (Part I–III. Translation, Adaptation and Revision: Tsankova A., Hein E, He Juling. Sofia: Iztok – Zapad, 2019–2021]. ISBN 978-619-01-0378-3.

Dong 2005: 董淑慧. 保加利亚汉语教学五十年. 索非亚: Kamea, 2005 [**Dong 2005:** Dong, Shuhui. Baojialiya Hanyu jiaoxue wushi nian. Sofia: Kamea, 2005]. ISBN 9548340534

Lin 2020: 林温霜. 一部辞书, 闪闪发光的坐标 [Lin 2020: Lin Wenshuang. Yi bu cishu, shanshan faguang de zuobiao] 19.01.2020. Available at: <http://culture.people.com.cn/n1/2020/0119/c1013-31554681.html> [Accessed 15.01.2021]